

درس چهارم

درسنامه درس چهارم

پیامبران ایمان به معاد و آخرت را کنار توحید و یکتاپرستی، سرلوحه کار خود قرار داده‌اند. در مقابل این دعوت گروهی ایمان آورده و گروهی دیگر آن را بعید دانسته و انکار کردند. (پیامبران با استدلال‌های مختلف هم امکان معاد و هم ضرورت معاد را اثبات کرده‌اند)

دفع خطر احتمالی:

نگاه کوتاه به زندگی انسان نشان می‌دهد در مواقع احتمال خطر یا خسارت، انسان سعی می‌کند جلوی خسارت احتمالی را بگیرد. حتی اگر دیوانه یا دروغگو چنین خبر بدهد. علت: پیروی همه انسان‌ها از یک قانون عقلی: «دفع خطر احتمالی، لازم است»

✓ پیامبران که عاقل‌ترین و راستگوترین مردمان بوده‌اند، با قاطعیت کامل از وقوع معاد خبر و هشدار داده‌اند. همه آنان پس از ایمان به خدا (توحید)، ایمان به آخرت (معاد) را مطرح کرده‌اند. (ایمان به معاد لازمه ایمان به توحید) (اول توحید بعد معاد)
✓ در قرآن بعد از توحید درباره هیچ موضوعی به اندازه معاد سخن گفته نشده است: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾

* اگر غیر از خبر پیامبران، هیچ دلیل دیگری هم برای اثبات معاد نداشتیم، با توجه به آن قانون عقلی، نباید با بی توجهی از کنار آن بگذریم.
قرآن فقط خبر از آخرت نداده بلکه با دلیل و برهان (استدلال) آن را ثابت کرده. استدلال‌های قرآن به دو دسته اصلی تقسیم می‌شود:

الف) امکان معاد

۲- اشاره به نمونه‌هایی از زنده شدن مردگان:

- توضیح: برای اینکه قدرت خدا را محسوس‌تر نشان دهد.
- داستان عَزِيز (ع) (از پیامبران بنی اسرائیل):
از کنار روستایی ویران عبور می‌کرد که به ذهنش خطور کرد که خداوند چگونه این استخوان‌ها را زنده می‌کند؟ خداوند جان او را گرفت و بعد از صد سال دوباره زنده کرد. وقتی خدا از او پرسید چقدر خواب بودی؟ گفت یک روز یا نصف روز. بعد خدا به الاغ پوسیده او و غذای سالمش اشاره کرد و سپس الاغ را دوباره زنده کرد. و نشان داد که چگونه قدرت خدا توانست غذا را سالم نگه دارد و الاغ مرده را زنده کند. نهایتاً عزیر گفت: می‌دانم که خدا بر هر کاری توانا است.

این نوع دلایل، معاد را از حالت امری بعید و غیرممکن خارج می‌سازد. علت انکار معاد: واقعه قیامت را با قدرت محدود خود سنجیدن و آن را بعید پنداشتن.
در حالی که بعید بودن چیزی دلیل بر غیرممکن بودن آن نیست. لذا طبق قرآن یکی از دلایل انکار معاد، نشناختن قدرت خداست. نمونه‌ها عبارتند از:

۳- اشاره به نظام مرگ و زندگی در طبیعت

➤ آیه: ﴿خَدَّاسْتُ كَهٗ بَادِهٖا رَا مِیْ فَرَسْتَد تَا اِبْر رَا بَرَانْگِیْزَنْدُو سِیْس اَنْ اِبْر رَا بَه سُوی سِرْزِمِیْنِی مَرْدَه بَرَانِیْم وَ اَنْ زَمِیْن مَرْدَه رَا بَدَان [وسيله] پس از مرگش زندگی بخشیدیم. زنده شدن قیامت نیز چنین است»
➤ توضیح: در قرآن، زندگی پس از مرگ یک جریان رایج در طبیعت معرفی شده. از ناباوران به معاد می‌خواهد به مطالعه جریان همیشگی تبدیل زندگی به مرگ و بالعکس بپردازند. (بهار رستاخیز طبیعت و نمونه‌ای از رستاخیز عظیم است)

۱- اشاره به پیدایش نخستین انسان:

- آیه: ﴿وَ لِیْ بَرَای مَّا مَتَلٰی زَد، دَر حَالِیْ کَه اَفْرِیْنِش نَخْسْتِیْن خُود رَا فَرَامُوش کَرْدَه بُوَد، گُفْت: کِیْسْت کَه اِیْن اَسْتِخْوَان‌هَای پُوسِیْدَه رَا دُوبَارَه زَنْدَه کَنْد؟ بَگُو هِمَان خُدَایِی کَه اَنهَا رَا بَرَای نَخْسْتِیْن بَار اَفْرِیْد وَ او بَه هَر خَلْقَتِی دَانَاَسْت»
➤ آیه: ﴿نَه تَنهَا اَسْتِخْوَان‌هَای اَنهَا رَا بَه حَالَتِ اَوَّل دَرْمِی اَوْرِیْم، بَلْکَه سِرَانْگِشْتَان اَنهَا رَا نِیْز هِمَان گُونَه کَه بُوَد، مَجْدَدًا خَلْق مِی کُنِیْم»
➤ توضیح: در این مورد، خداوند انسان را متوجه خلقت نخستین کرده و توانایی خدا را تذکر می‌دهد. یعنی خدا که یکبار آفرید باز هم می‌تواند بیافریند.

۱- حکمت الهی:

- آیه: ﴿اَفْحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا﴾
➤ توضیح: حکیم کارش هدمند و نتایج صحیح دارد و کار بیهوده (عبث) نمی‌کند. زیرا کار عبث از جهل و نادانی سرچشمه می‌گیرد. و امکاناتی که به موجودات می‌دهد برای رسیدن به هدف است.
- نمونه‌ها:

✓ تشنگی و گرسنگی با آب و غذا

✓ گرایش به جاودانگی و گرایش به کمالات
بی‌نهایت باید در جهان دیگر پاسخ داده شود. نمی‌شود این همه استعداد و سرمایه به انسان داده شود و با مرگ به پایان برسد. زیرا با حکمت خدا ناسازگار می‌شود.

۲- عدل الهی:

- آیه: ﴿اَمْ نَجْعَلُ الَّذِیْنَ ءَامَنُوْا... کَالْمُفْسِدِیْنَ... اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِیْنَ کَالْفُجَّارِ﴾
➤ توضیح: خدا عادل و جهان عادلانه است. و وعده داده هر کس به آنچه استحقاق دارد برسد و حتی ضایع نشود. اما دنیا به گونه‌ای است که همه به حقشان نمی‌رسند.

➤ نمونه‌ها:

- ✓ پادشاه شهادت و کارهای نیک فراوان.
- ✓ مجازات کسی که افراد زیادی را به قتل رسانده.
- ✓ مجازات کسی که مانع رشد استعداد بسیاری از انسان‌ها شده
- با توجه به عدل خدا باید جهان دیگری باشد تا این موارد و مانند آن به حق خود برسند.

ب) ضرورت معاد

این نوع دلایل، معاد را امری ضروری و واقع نشدن آن را امری محال و ناروا می‌داند. از جمله دلایل ضرورت عبارتند از:

ترجمه و نکات آیات درس چهارم

۱- (نساء/۸۷): ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾

ترجمه: خدا که معبودی جز او نیست قطعاً شما را در روز قیامت جمع می‌کند که هیچ شکی در آن نیست و چه کسی از خداوند راستگو تر است؟

پیام و نکات:

۱. آیه حتمی و قطعی بودن معاد (روحانی و جسمانی) را با تأکیدات فراوان بیان کرده که در آن شکی نباشد (لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ).

۲. علت اینکه شکی در معاد وجود ندارد این است که خدا راستگوترین است (مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا).

۲- (مؤمنون/۱۱۵): ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾

ترجمه: پس آیا پنداشته‌اید که شما را بی‌هوده آفریده‌ایم و اینکه شما به سوی ما بازگردانده نمی‌شوید؟

پیام و نکات:

۱. آیه به صورت استفهام انکاری از طریق بی‌هوده بودن خلقت ضرورت معاد بر اساس حکمت الهی را اثبات کرده است. (کلمه کلیدی: عبثاً).

۳- (ص/۲۸): ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾

ترجمه: آیا کسانی را که ایمان آوردند و اعمال نیک انجام دادند مانند فساد کنندگان در زمین قرار می‌دهیم؟ آیا پرهیزکاران را مانند بدکاران قرار می‌دهیم؟

پیام و نکات:

۱. آیه با این بیان که مؤمنین مانند مفسدین و متقین مانند بدکاران نیستند، ضرورت معاد بر اساس عدل الهی را اثبات کرده. (کلید: ءَامَنُوا.. كَالْمُفْسِدِينَ / الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ).

۴- (قیامت/۳-۴): ﴿بَلْ تَهَاوَنَّاكَ لِأَنَّكَ كَانَتْ تَهَاوَنًا﴾

ترجمه: «نه تنها استخوان‌های آنها را به حالت اول درمی‌آوریم * بلکه سرانگشتان آنها را نیز همان گونه که بوده، مجدداً خلق می‌کنیم»

پیام و نکات:

۱. آیه بیانگر پیدایش نخستین انسان است که از دلایل امکان معاد جسمانی می‌باشد.

۵- (یس/۷۸-۷۹): ﴿وَبُرِّئَتِ السَّمْعُ وَالْبَصَرُ وَالْبُحُورُ وَالْحُلُوفُ كُلٌّ مِّمَّا يَخْلُقُ الْبَشَرَ لِيُخْبِتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالْجِبَالُ سَوْدَاءُ﴾

ترجمه: «و بر برای ما مقلی زد، در حالی که آفرینش نخستین خود را فراموش کرده بود، گفت: کیست که این استخوان‌های پوسیده را دوباره زنده کند؟ بگو همان خدایی که آنها را برای نخستین بار آفرید و او به هر خلقتی داناست»

پیام و نکات:

۱. طبق آیه منکران معاد جسمانی اعتقاد خود را اینگونه طرح می‌کنند که: «چه کسی استخوان‌ها را زنده می‌کند در حالیکه پوسیده است؟»

۲. آیه بیانگر خلقت نخستین انسان است که از دلایل امکان معاد جسمانی می‌باشد.

۶- (فاطر/۹): ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ نَسْبًا﴾

ترجمه: «و ستایش را به خداوندی که آسمانها و زمین را آفرید و آن را به سوی سرزمینی مرده برانیم و آن زمین مرده را بدان [وسیله] پس از مرگش زندگی بخشیدیم. زنده شدن قیامت نیز چنین است»

پیام و نکات:

۱. آیه بیانگر نظام مرگ و زندگی در طبیعت است که از دلایل امکان معاد جسمانی می‌باشد.

۲. طبق آیه، قیامت به زنده شدن زمین در بهار به واسطه باران، تشبیه شده است؛